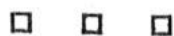

Pozornost a práce věnovaná průmyslovým odpadkům nekončí již prostě jejich lepším zpeněžením, nýbrž tvoří nové hodnoty s posláním kulturním.

O osmihodinné době pracovní.

Ing. Stan. Špaček.

»Vše, co jsme podnikli, čeho jsme dosáhli, dosáhli jsme skutečnou prací. Jsem jist, že co jsme dosáhli, též udržíme, doplníme a zdokonalíme. Čeká nás mnoho práce, snad těžší práce než dosud a já každého zvu k této práci, jež nám všem musí býti společnou«.

T. G. Masaryk při vítězném návratu do vlasti.

Je jistě významno, že mezi prvními činy národního shromáždění bylo uzákonění osmihodinné doby pracovní.

Naskytá se nám však ihned otázka, není-li třeba rychle dalších opatření, aby důležitý tento zákon nezůstal kusým, pouze theoretickým úspěchem politiky stran a neměl v zápětí snížení naší hospodářské zdatnosti, nemá-li platiti výrok Pohleův, že velkou část hospodářského zákonodárství nutno považovati dnes ve všech zemích za uklidňující prostředek, jímž veřejné mínění různými neplechami pobouřené má býti upokojeno tím, že vládou bylo zakročeno. Veřejné mínění, jemuž stačí, že se tak stalo, nestará se dále o výsledek, který velmi často selhává.

Zavedení kratší doby pracovní není pouze požadavkem technicko-hospodářským, nýbrž hlavně požadavkem ethickým.

Veškerá práce i přes to, že stává se dnes vždy více a více mechanickou, klade stále větší požadavky na inteligenci pracovníka; stroj přejímá mechanické utvoření fysické části výrobního děje, kdežto dělník investuje stále méně osobní energie. Veškerí technicko-hospodářští spisovatelé, jako Herrmann, Bourdeau, Liesse, Kraft, Oechelhäuser, Marshall, Wendt a jiní, potvrzují vzrůst potřeby duševní inteligence dělníků za stále vzrůstající automaticnosti strojů. Čím velkolepější rozvoj techniky, čím složitější stroje, čím rychlejší jich běh, tím značnější požadavky na dělníka a tím více stává se zkrácení doby pracovní fysiologickou nutností. Činnost moderního dělníka strojního napíná v celku pozornost, nervy a ústřední ústrojí více než svaly, a proto ve stejné době vysiluje více než práce mechanická, unavující celý organismus. Při stávce strojníků v r. 1897 a 1891 v Anglii bylo zjištěno, že londýnští dělníci konající práci kvalitní pracují pouze 48—44 hodin týdně a že doba pracovní jest tím delší, čím jest práce hrubší.

Délka pracovní doby řídí se však též kvalitou práce a okolím, v jakém se práce koná. Čím hodnotnější práce, tím potřebnější jest kratší doby pracovní, a naopak práce hrubá snese pracovní

dobu delší. To platí zejména též pro práci duševní, pro niž by doba pracovní měla být též zákonem stanovena, neboť s prací duševní, ať v továrně, u podnikatele, ve službě veřejné či práce spisovatelovy, provozuje se často hospodářství přímo loupeživé a tu zejména v mnoha případech měla by být stanovena doba pracovní pouze šestihodinová a každá práce další měla by být pokládána za vícepráci a dle toho také hodnocena.

Též okolí, v němž pracujeme, dlužno vzít v úvahu. Jinak se pracuje v dolech za nejnepříznivějších podmínek, ve špatném vzduchu, za nedostatečného osvětlení, v nepřiměřené poloze těla, často i ležmo, s vědomím stálého nebezpečí nepředvídaného, a jinak venku v přírodě, pod jasným nebem, v paprscích slunce, uprostřed zeleně, za velebného zpěvu ve výšinách trilujícího skřivana.

Nezdá se nám, že pro práci v dolech by stačila doba kratší, kdežto pro práci na poli lze vymezit dobu delší?

Z vlastní zkušenosti ukazují na velmi únavnou práci při tračování a vytyčování inženýrských projektů, často i za nepříznivé povětrnosti vzduchu, únava dvojí, fyzická chůzí a pohybem, duševní intenzivním přemýšlením a počítáním i zraková rychlým čtením dalekohledů, takže večer se cítí pojednou silná únava celková, o níž během dne jsme neměli ani potuchy. Rozčilení z práce i živá příroda, v níž se pohybujeme, oslabuje během dne pocit únavy na míru nejmenší.

Již z tohoto seznáváme, že nelze dobře zavést jednotnou dobu pracovní všeobecně pro každé zaměstnání.

Pro posouzení další práce všimněme si rozvoje průmyslu ve Spojených státech amerických, kde nejvýznačnější obrat nastal v textilnictví a ve strojnictví. Rychlost strojů prádelních zvětšila se od let sedmdesátých o 15%, tři a půl milionu koňských sil vzrostlo od roku 1886 na milionů třicet. Ruční tkadlec zhotovil dříve denně 42—47 yardů plátna, dnes obsluhuje 6 stavů a utká 1500—3000 yardů za týden. Povšechně možno říci, že dnes obsluhuje třikrát tolik stavů jak jeho otec a dle velikosti strojů může dělník vykonat 37, 50 až 100krát větší práci než na počátku strojního věku.

Všeobecně se poukazuje na menší výkonnost našich dělníků. U nás obsluhuje 1 pracovník 2—4 stavy, v Anglii 4—6 stavů, někdy 7—8, v Americe 12—20, system Northrop, jichž zavedení se evropští dělníci vzpírají. Schultze-Gaevernitz seznal, že v Anglii jest v minutě 200—240 úderů na stavu, v Rakousku 160—180 a někdy ještě méně. Přestávkami ztrácí se v Anglii 16%, v Rakousku 25% času a v jedné továrně v Čechách až 40%, což značí špatné využití strojů, ztrátu síly a zvětšení režie.

To platí však nejen pro průmysl textilní, ale takoruka pro veškerou práci. Srovnáváním prací v četných továrnách se seznalo, že bývalý rakouský dělník nemůže se přizpůsobit pracovnímu tempu amerických a německých speciálních strojů, jelikož jest brzo znaven, mate se, dělá chyby, což vysvětluje zástupce dělnictva

jakožto následek špatného rozdělení práce a nedokonalého technického vyzbrojení. Na jednoho dělníka při výrobě papíru připadalo v Rakousku 263 q, v Německu 354 q, v Americe 855 q. Americký výkon byl tudíž 3·2krát větší než rakouský.

Při speciální práci obuvnické zpracoval dělník týdně v Rakousku 75—95 tuctů, v Německu 70—120, v Anglii 100—160, v Americe 180 tuctů. Tato menší výkonnost nebyla následkem menší obratnosti, neb nižší inteligence, nýbrž následkem špatné kázně.

Ze statistiky let 1907/8—1911/1912 seznáváme, že 1 m³ surového cukru vyžadoval mzdy 2·66 K v Rakousku a 3·68 v Německu. Všeobecně se seznalo, že země s vysokými platy povšechně vyráběly laciněji než země zaostalé s platy nízkými, neboť výkonnost dělníků stoupala často měrou větší než jejich mzda.

Totéž zjištěno v jisté strojní továrně, která seznala, že určitý výrobek v Rakousku na mzdě poměrně vyžadoval třikrát tolik, co v původní továrně v Německu, a i po reorganisaci továrny byla výroba v Rakousku o 25% dražší než v Německu.

Sociální reformy, družstevnictví a jiné zlepšily sice podstatně výrobu i stav dělnictva, hlavní příčina vězí však ve vzrůstající produktivnosti lidské práce a ve zlepšeném dopravnictví. Tento vzrůst produktivnosti byl však výsledkem pokroku techniky dotyčné doby a sice ani ne tak pokroku techniky průmyslové, jako spíše pokroku techniky dopravní a tím docíleného zlevnění provozu osobního a nákladního.

V tom spočívá vznik moderního hospodářství světového, majícího v zápětí rychlou a bohatou výměnu potravin a výrobků mezinárodních.

Dle toho byly doposud dvě oblasti, jedna s vyšší produktivností pracovní a následkem toho vyššími platy, hlavně ve Spojených státech amerických, a druhá s menší produktivností a následkem toho i menšími platy v západní a střední Evropě. Tyto rozdíly se v některých případech časem vyrovnávaly, ač v jiných případech zůstaly dosti značné i dnes, což zejména dokazuje statistika, dle níž roční těžba uhlí, připadající na jednoho havíře, obnášela v tunách:

v roce	ve Spoj. st. amer.	v Anglii,	v Německu,	ve Francii,	v Rakousku,	v Belgii
1890	450	292	268	215	183	174
1895	458	280	342	204	178	172
1900/6	547	285	250	199	176	168

Čísla tato jsou ještě význačnější, srovnáme-li výkonnost dle osob a dle směn v továrnách.

Země	rok	roční těžba na osobu	počet směn	výkon na osobu a směnu
v Pensylvanii	1900	727·5	219	3·32
na Saare . .	1906	232·7	296	0·786
na Rufe . .	1906	275·6	321	0·842
v Hor. Slezsku	1906	333·5	286	1·166

V Americe jest tudíž výkon trojnásobný a dle toho obnáší též roční plat v Americe 629 dolarů = 2642 M, v Prusku v tomtéž roce 815 M, v Dortmundu 1131 M, v Bornu 1068 M. Totéž platí v Americe i v jiných oborech, zejména u zemědělstva.

Když v létech sedmdesátých vyšší ocenění lidské práce počalo se šířiti i do Evropy, nebyl tím průmysl nikterak dotčen, kdežto zemědělství bylo tím uvedeno do velmi těžké situace, neboť ač platy byly i zde zvýšeny, cena plodin následkem silné konkurence zahraniční klesla, což sice agrárním clem bylo zmenšeno, nikterak však zamezeno.

Velkolepým zařízením strojním v zemědělství americkém následkem zdokonalené dopravy a automatických mlýnů stačí 3—4 muži vyrobiti všechnu mouku potřebnou pro výživu 1000 lidí v roce, čímž ovšem se umožňuje soutěž s výrobky evropskými a ruskými. V zemědělství americkém jest vůbec strojní náhrada práce ruční značná a jeví se v poměru 3:1 při seti, 12·5:1 při sekání a 384:1 při sklizení.

Jak vytvoří se poměry v zemědělství u nás, nelze dnes dobře předvídati, jisto však jest, že i zde budou nutny dalekosáhlé změny, mající za účel úsporu času při práci, zdokonalení práce a její zjednodušení.

To vyžaduje zlepšení školství, zavedení škol pokračovacích na venkově, normalisaci strojů hospodářských, všeobecnou elektrisaci, zřízení sítě telefonní, dokonalého družstevnictví, zavedení družstevní orby strojové, intenzivní komasaci a melioraci a co hlavně, zvýšení morální úrovně venkova, výchovy charakteru a dokonalejší výchovy ženské.

Leč vrátíme se opět k otázce pracovní. Zavedení otroctví ve Virginii počalo v roce 1618. Ač platy dělníků svobodných byly 4 a 5krát větší než výlohy za práci otroků, byla práce otrocká přec jen celkově dražší. Dle výpočtů z oněch dob vyžadovalo obdělání 100 akrů (am.) půdy nákladu 6000 dolarů při použití dělníků svobodných, nákladu 20.000 dolarů při použití otroků, jelikož se nesmělo zapomenouti na náklad za zakoupení otroků a na jich amortisování. Tedy již tehdy potvrdilo se, že nejlépe placená práce jest též nejvydatnější.

Čím svobodnější práce, tím jest účelnější, což lze říci o celém životě: čím svobodnější život člověka, tím i hodnotnější, a již to dokazuje potřebu nejkratší doby pracovní pro nejrůznější zaměstnání člověka.

Zkrácení doby pracovní nepřivodilo státní zákonodárství, nýbrž hlavně pokrok technický a tím zvýšená produktivnost dělnictva; zákonodárce toto pouze zevšeobecňuje a donucuje jednotlivé, doposud zaostalé odbory pracovní, by novým zařízením, lepší správou a dokonalejší prací dohonily to, co dokonalejší závody již dávno zavedly.

Snahy dělnických organizací a moderních zákonodárců o zkrácení doby pracovní byly jedině proto splněny, že v mnohých od-

borech pokroky technické a dopravní umožnily intensivnější práci a zvýšenou výkonnost, která zvláště zde přichází ku platnosti.

Ze ve velkých městech doba pracovní jest všeobecně kratší, dokazuje intensivnější práci než v místech malých, kde dělnictvo potřebuje delší pracovní doby. Do velkých měst přicházejí nejlepší pracovníci, v nejlepších letech své výkonnosti, což zejména umožňuje zde zavést kratší dobu pracovní bez škodlivých následků pro národní hospodářství.

Du Bois Reymond praví, že lidé se musí odspecialisovati, přizpůsobiti se požadavkům moderního života, kdežto stroje se stále více specialisují.

Nejinteligentnější dělnictvo má Amerika, potom Anglie a Německo, což vysvětluje též z velkého výkonu, ač zde všude převládá stroj, dokonce i v zemědělství. (Dokončení).

□ □ □

ZPRÁVY.

Státní bankroty.*) I. O státním bankrotu dle Heckelovy definice mluvíme, jestliže stát s porušením práv svých věřitelů svým závazkům jakožto dlužník buď výslovným prohlášením nebo i bez něho zcela nebo z části nedostojí. Státní bankrot není zjevem teprve snad novodobým, nýbrž velmi starým, jen formy jeho byly dočasně různé. V starověku byly státní bankroty při předlužení státu dosti dovedně zastírány zlehčováním peněz; na př. Římané provedli ke konci první punské války pod tíhou válečných dluhů zákonem ústavně usneseným snížení své základní mince, asu, s 12 uncí mědi na 2, t. j. minci dvouuncové dáno totéž označení jako dříve minci 12uncové, a tak římská republika mohla své dluhy zaplatiti šestinou kapitálu a podobně i římská, tehdy silně zadlužená chudina. Za druhé punské války zlehčen as opět s 2 na 1 a pak dokonce na $\frac{1}{2}$ unce, takže státní dluh ve výši přes $2\frac{1}{2}$ miliardy K byl na konec snížen na něco přes 100 milionů. Nejdůležitější pomůckou k úhradě mimořádné potřeby, finančním předpokladem dobovatelské politiky, bylo v míru hromadění válečného pokladu, jaké znali Peršané, Atheňané, Římané, normanští králové v Anglii, švýcarské kantony a v nové době zejména Prusko, jemuž za Friedricha II. státní poklad jeho předchůdcem nastrádaný usnadnil výpad proti Marii Terezii a které ještě z válečné náhrady francouzské z r. 1871 vyhradilo 120 mil M ve zlatě jako válečný poklad chovaný v Juliově věži ve Špandavě pro první výdaje mobilisační. Teprve znenáhla vyvíjel se vedle státního pokladu úvěr veřejný a s ním státní bankroty v dnešním smyslu. V středověku až do konce 15. stol. má veřejný úvěr ještě formy ryze soukromohospodářské: půjčky poskytují se panovníkovi, často na lichvářské úroky a na zástavu komorních statků, nebo i klenotů a ostatků svatých (zastavován i vous knížecí), nebo na zástavu později splatných příjmů, za osvobození od služby vojenské,

*) Použitou literaturu v. na konci.

poslední smrtící ránu a odstrčiti je do mezí moderních otroků? Nemá a nesmí tudíž sahati, nechce-li z vlastního ústrojí vypustiti část nejlepší krve, v plném rozsahu ani k tomuto, nedostatečně energickými neb neschopnými vládami tak oblíbenému a smutně proslavenému prostředku. Válka zavedla lidstvo a státní celky na jiné cesty i nutno tudíž odvrhnouti zaprášené theorie i praxi starých dob. Dnes nelze již více svalovati největší břemena na bedra nejslabších. Neboť jen tito byli by úplným znehodnocením bankovek nejvíce postiženi. Jsou snad to kruhy agrární, které znehodnocenými bankovkami vyplatily hypotéky a dluhy uzavřené v dobách plnocennosti peněz a získavši tak nesmírnou výhodu, jsou to tyto kruhy, vynaloživší zisky válečné ke zdokonalení svých usedlostí, ke přikupu nemovitostí a strojů, jsou to tito nejsilnější odběratelé hodnot thesauračních? Zajisté nikoli. Což teprve kruhy zasvěcené: kruhy obchodníků, průmyslníků a peněžíků. Mají tyto kruhy svoje jmění uloženo ve válečných půjčkách a ve způsobu vkladů v korunové měně? Devaluace bankovek znamená tudíž nespravedlnost spáchanou na nejnižších. A té jest se demokratické vládě vyhnouti.

Nastává tudíž situace, že mladý stát, krvácející ještě z tisíce ran, dýchající těžkým dechem z mrákot k vědomí vzbuzeného života, má převzítí proti svým občanům závazky, dřívější správou lehkomyšlně nahromaděné, aniž by pod tíhou klesl. Že to nebude možno u všech nových států na území Rakouska vzniklých, jest nepochybné. Jen země přírodním bohatstvím nadaná, pracovitostí a inteligencí svých občanských pracovníků se honosící, snese tuto poslední zkoušku, aniž by se na kratší neb delší čas shroutila.

Je jisto, že československý stát může překonati toto poslední napětí sil, aby zlikvidoval staré nezaviněné hříchy a započal svobodný život s neumenšeným tlakem životodárné krve, jakouž bez odporu jsou spořádány poměry majetkové a peněžní.

Zbývá tudíž bystrostí nutnou k nejvážnějším operacím naléztí takové zdroje příjmů, aby umožnily shora navržené převzetí břemen, aniž by na druhé straně ničily. V československém státě prameny tyto jsou.

(Dokončení.)

O osmihodinné době pracovní.

Inž. Stan. Špaček.

(Dokončení.)

Vlastnosti, kterých moderní práce od pracovníka vyžaduje, jsou dle Marshalla tyto: dobrá paměť, pohotovost rychle zasáhnouti a rychle odpomoci, není-li něco v pořádku, schopnost přizpůsobiti se rychle změnám v podrobnostech práce, vytrvalost, spolehlivost a stálá zásoba síly pro případ potřeby.

Délka doby pracovní má vliv na pozornost, což dokazuje velmi jasně statistika, zaznamenávající největší počet úrazů v posledních hodinách práce. Zkrácením doby pracovní zmenšil se též počet chyb při práci v továrnách textilních až o 60%.

Proč — ptá se Barrows, ředitel přádelny Willimantic v Connecticut — proč jest naše příze jemnější a těžší, ač každý továrník si může koupiti tutéž vlnu a tytéž stroje? Proč převládá náš výrobek? Pouze proto, že jest vyroben lidmi, kteří více vědí — they put more brains into their work than others do.

Sledujeme-li dějiny světového průmyslu, seznáváme, že výrobky jsou tím dokonalejší, čím inteligentnější pracovníci, a tím jest dán směr našemu průmyslu, jak učiniti ho zdatnějším: všude zavést výrobu kvalitní, které docílíme jen pečlivou výchovou dělnictva a povznesením jeho životní úrovně, což podmiňuje nejkratší dobu pracovní.

Inteligentnější dělník má při výrobě méně odpadků, šetří stroje a potřebuje méně dozoru. Proto věnuje se v Americe tolik pečlivé přípravy dělnictvu ve školách učňovských a dělnických (i vysokých), které obojí jsou u nás v nejprimitivnějším stavu, lze-li vůbec o nich mluvit. Ovšem mnoho záleží na schopnostech technických a na schopnosti vůdců, »captains of industry«, ač tito bez dobrých dělníků a dobrých mistrů ničeho nesvedou.

Vítězství v soutěži mezinárodní připadne té zemi, která pracovní děj reorganisuje technicky nejdokonalejšími prostředky a neschopnějším dělnictvem dle zásad sociálně-politických.

Tím stává se sociální reforma hospodářsko-politickou nutností a proto nutnost změny výchovy i života dělnictva v rámci průmyslového závodu.

Zkrácením doby pracovní byl v roce 1849 v Anglii značně zvětšen počet večerních škol. Vyšetřováním Royal Commission of Labour v roce 1891 bylo zjištěno, že zavedením osmihodinné doby pracovní byl zvětšen počet abstinentů o 50% a tím se i snížila spotřeba alkoholu. Všeobecně se zjistilo, že osmihodinná doba pracovní znamenitě posiluje kulturu, jest však nutno včas pamatovati na dokonalé dělnické školy, dělnické čítárny, dělnické zahrádky, které se již též v Praze osvědčily, a zejména o bytovou reformu, neboť naše bydlení dělníků neodpovídá ani zdaleka požadavkům hygienickým, tím méně morálním.

Pozorováním provedeným v Americe, Anglii, Německu a Švýcarsku bylo zjištěno, že výroba zkrácením doby pracovní se nezmenšila, někdy i naopak se zvětšila; technicko-organisátorské podmínky vyšší pracovní intensity za kratší doby pracovní spočívaly hlavně ve zhuštění výrobního děje zmenšením počtu i délky přestávek tím, že větší počet výkonů se shrnul v jedno.

Příčina, proč někdy kratší doba pracovní vykazovala menší výrobu, vězela:

1. v nedostatečné technice neb ve špatné organisaci,
2. v nedostatečné snaze dělníků,
3. v překročené intenzitě optima.

Kromě oprav sociálních bude tudíž třeba i oprav pracovních. Otázky tyto nelze však řešiti jediné se stanoviska politiky sociální, neb se stanoviska pouhého hospodářství národního. Zde nutno míti na mysli všechny činitele, na nichž závisí rozřešení otázky a to jsou: pracovník, zaměstnavatel a národ. Každý z nich má své existenční podmínky.

1. Pracovník žádá takový plat, by s výsledkem práce byl zcela spokojen, neboť jediné tak lze dosíci optima práce.

2. Zaměstnavatel může platiti vysoké mzdy pouze pokud to dovoluje prosperita jeho závodu; jakmile požadavky pracovníků přesahují mez prosperity závodu, spěje tento zvolna, ale jistě k úpadku.

3. Národu záleží na tom, by výrobky svojí cenou byly mu přístupny, neboť jakmile jich cena přesahuje jistou mez, znemožní se nákup nebo kupuje se zboží cizozemské.

Dle toho možno vymeziti požadavky všech. Dělník vyžaduje minimální doby pracovní a maximální mzdy, zaměstnavatel maximální prosperitu závodu, národ minimální ceny prodejně, nejlepší výrobek.

Z toho vyplývá nutnost součinnosti dělníků se zaměstnavateli, zdůraznění významu a hodnocení práce v národě, nutnost vymezení požadavků všech stran, což lze dosíci jediné dle způsobu anglického zavedením dělnických rad z dělníků, zaměstnavatelů a úředníků.*)

To ovšem při ukvapeném a nekritickém jednání chová v sobě též velké nebezpečí, jak vidíme na příkladě ruském. V Rusku po prohlášení vlády bolševické převzali bolševici začátkem listopadu 1917 vedení průmyslu a vyhlásili nové řády, dle nichž převzali dělníci prodejní oddělení a inženýři s mistry stali se v závodech pouhými statisty.

Heslo, pozemky sedlákům, továrny dělníkům, stalo se všeobecným, následkem všeobecné desorganisace, ba možno říci demoralisace, neposloužilo však dobrou věc nikterak, neboť půda zůstala neobdělána a práce v továrnách pomalu usínala; platy úkolové byly zrušeny, s časem pracovním se hospodařilo co nejhůře, a ač nové tovary se nevyráběly, peníze tiskly se o překot dál, čímž ovšem klesala jich hodnota a drahota stoupala všeobecně. Úpadek výroby ukazují nám nejlépe čísla, pokud jich bylo možno zjistiti. Výroba uhlí činila v posledních letech před válkou v určitém obvodu průměrně 2 miliony tun. Za vlády bolševiků klesala následovně:

*) Podrobněji ve spise Ing. Špačka: Práce a hospodářství, Praha 1918.

v září 1917	1,358.000 tun
v říjnu 1917	1,136.000 »
v listopadu 1917	1,025.000 »
v prosinci 1917	811.000 »
v lednu 1918	491.000 »

Měsíční výroba surového železa v jižním Rusku v době mírové činila průměrně 260.000 tun. V roce 1916 237.000 tun a později klesala následovně:

v listopadu 1917	107.000 tun
v prosinci 1917	93.000 »
v lednu 1918	82.000 »

V dubnu a v květnu vyhasly vysoké pece úplně s výjimkou dvou závodů, ležících při uhelných dolech. Přesto však vyplácely se dělníkům vysoké platy ze státní pokladny plným obnosem dál. Po znárodnění továren dne 16. března 1918 nastalo vyrovnání platů, takže dělník obyčejný dostal hodinovou mzdu 1 ruble, dělník zručný 1.90 ruble, ač před tím měl plat několikrát větší než dělník nevyučení.

Tím ovšem byla z velké části vznícena nespokojenost mezi dělníky samými, k čemuž přispělo i to, že všechna práce se hodnotila stejně, bez ohledu na námahu a potřebnou zkušenost. Následoval stále větší rozvrat a tu seznal i Lenin, že odstranění práce úkolové jest nesmyslem a že v čelo závodů a práce musí býti vždy postaven někdo vynikající, kdo tomu rozumí.

Zavedl tudíž úkolovou práci znovu, jakož i dřívější řády, by národní hospodářství uchránil dalších miliardových ztrát — což jest jistě význačné pro překotné reformní zásady a veškeré hospodářství bolševiků pro práci. Staré řády byly tudíž opět zavedeny a opět uznány s přiměřenými rozumnými reformami, škody vzniklé nedají se však tak hned odčinit.

Při té příležitosti všimněme si též otázky účasti dělnictva na zisku. Vodítkem nám budiž opětně statistika. Devět velkých průmyslových závodů německých s 65.388 dělníky vykazovalo dividendu 13,376.760 M, takže rozdělením této mezi dělníky připadlo by na jednoho průměrně 204 M.

Oproti tomu vykazovaly tři velké závody ztráty, takže odečtením těchto průměrný zisk se zmenšil na osobu na 119 M.

Dle výpočtu spolku německých strojíren připadlo by na jednoho dělníka z čistého zisku v roce 1907 172 M, r. 1908 144 M, r. 1909 127 M, r. 1910 170 M, při čemž však v žádném případě nebyl vzat zřetel na práci podnikatele a na splátku kapitálu. Dle bilance německé loděnice za léta 1902—1907 připadlo by na 1 dělníka z čistého zisku 120 M ročně, což značí 10 M měsíčně. Seznáváme, že rozdělením zisku mezi pracovníky po odražení aspoň částečného zisku podnikatelského by se těmto mnoho nepřilepšilo.

Otázku tuto bylo by tudíž třeba řešiti jinak a sice ve smyslu sociální reformy práce tak, by ze zisku byla určitá část určena na

vzdělání dělníků, na zlepšení bytů, na výchovu dorostu, na vyslání nadaných dělníků do ciziny, na výchovu dělnických dětí, případně na jich studie a podobně.

Výsledkem války budou pronikavé sociálně-politické reformy. Bude nutno intensivně hospodařiti a tu naskytá se nám po uvedení opět daná otázka: jest uzákonění osmihodinné doby pracovní prospěšno našemu příštím hospodaření?

Nesmí se zapomínati, že běží zde o dělníka, který byl hospodářsky slabším, vyžaduje tudíž určité ochrany zákonné, neboť pracovní síla člověka není doposud nikterak chráněna, a není o ni nikterak pečováno, podobně jako nebylo pracovnímu ději nikde systematicky učeno.

Toho jest si dělnictvo dnes všeobecně vědomo a i duševní pracovníci doposud za svoji práci po většině špatně placení připojují se k dělnictvu, takže nemá-li dojít k poruchám hospodářským, jest nutno starati se ihned o sociálněpolitické i pracovní reformy další, které se zkrácením doby pracovní těsně souvisí.

Účelem všech musí býti zušlechtnění života člověka a vytvoření pevného charakteru. Následkem toho vzhledem k stávajícím poměrům musí zákonu o osmihodinné době pracovní bezpodmínečně následovati zákony a opatření další, z nichž hlavní jsou asi následující:

- zákon o zákazu požívání lihovin,
- zákon o nekalé soutěži (v Rakousku pro odpor Uher nebyl vůbec),
- zákon o všeobecné povinnosti pracovní, dle níž jest nucen každý pracovati; odstranění bohatých lenochů,
- zákony o zajištění bezstarostného stáří každému občanu,
- zákaz a vysoké zdanění přepychu (odstranění tříd na drahách),
- zřízení dokonalých škol učednických a dělnických,
- zjednodušení života, obmezení potřeb,
- mezinárodní uzákonění osmihodinné doby pracovní,
- reforma pracovního děje a organisace; ekonomisace práce, specialisace i normalisace výroby, zmenšení množství typů a tím zvýšení výroby,
- zpracování lepších surovin, čímž se umožní rychlejší výroba,
- zlepšení dílen (světlo, teplo, úprava atd.).

Obavy před národohospodářským poškozením ozývaly se vždy po každém zkrácení doby pracovní, nikdy však nenastaly, naopak spíše se ukázalo zvýšení výroby.

Od kratší doby pracovní můžeme tudíž očekávati zvýšení hospodářských sil národa, i zlepšení výroby, což jest hlavní podmínkou našeho vývozu. Zdraví lidu se zvýší, nebude nemocí, národ omládne. V závodech docílí se úspory na ublí, světle, topení, úspory na strojích, mazadlech, což odhaduje Abbe pro Německo při snížení s 10 hodin na 8 obnosem 30 až 40 milionů M ročně.

Všeobecné zavedení osmihodinné doby pracovní do všech oborů lidského zaměstnání nezdá se však možným. Někde bude

třeba ještě kratší doby pracovní, jinde opět delší, jak již dříve bylo na to poukázáno, což platí zejména pro zemědělství. Nemá-li toto být vážně ochromeno — nezapomínejme, že naše produkce zemědělská byla na nižší úrovni než v cizině a válkou klesla ne- smírně — bude vyžadovati nejrozsáhlejší měrou podpory, jako všeobecné elektrifikace venkova, zřízení vodovodů, telefonů a hlavně nového způsobu práce, tudíž zvýšení inteligence, výchovy charakteru.

Reformu doby pracovní bude nutno opřít o psychotechniku práce a dle toho zákon doplniti. Problém daný vyžaduje tudíž dalšího řešení, k němuž jest zapotřebí mnoho dobré vůle, poctivosti, zkušenosti i energie, což vše se ukázalo u všech politických stran při návrhu a projednávání zákona o osmihodinné době pracovní, takže můžeme s důvěrou očekávati potřebné reformy další.

Literatura:

- T. G. Masaryk: Otázka sociální. Praha 1898.
 L. Pohle: Die gegenwärtige Krisis in der deutschen Volkswirtschaftslehre. Leipzig 1911.
 E. Bernhard: Höhere Arbeitsintensität bei kürzerer Arbeitszeit. Staats- und sozialwissenschaftliche Forschungen. Heft 138. Leipzig 1909.
 H. Klein: Der Leidensgang der südrussischen Industrie während der Revolution. Stahl und Eisen. No 31, 1918 (August).
 A. Kuhle: Moderner Kapitalismus und Unternehmertum. Süddeutsche Monatshefte. März 1918.
 Abbe: Sozialpolitische Schriften 1906.
 Lissac A: Le Travail aux points de vue scientifique, industriel et social. Paris 1899.
 Wendt: Die Technik als Kulturmacht in sozialer und geistiger Beziehung 1906.
 F. Hertz: Die Produktionsgrundlagen der österr. Industrie vor und nach dem Kriege. Wien.
 G. Seletz: Die Politik des Lebens. Wien 1918.
 F. E. Junge: Amerikanische Wirtschaftspolitik. Berlin 1910.
 J. Žmavc: Elemente einer allgemeinen Arbeitstheorie. Bern 1906.
 Stan. Špacek: Práce a hospodářství. Praha 1918.

Richard Jahn.

Inž. Jaroslav Veselý.

Ve vývoji českého strojnického průmyslu v druhé polovici 19. stol. vyniká několik význačných postav, v nichž soustředěny jsou cíle a hesla rodícího se velkoprámyslu a které v celkovém vývoji našeho národohospodářského života měly hlavní slovo. Mezi ně patří dne 30. listopadu m. r. zemřelý Richard Jahn, zakladatel našeho průmyslu hospodářského, lihovarnictví a pivovarství, a směrodatný průkopník, podněcovatel a organisátor novodobého průmyslového výstavnictví. Pokládáme proto za správné, zařadí-